

Марія САВКА

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ МОТИВИ В ЗИМОВІЙ ОБРЯДОВОСТІ УКРАЇНЦІВ ВОЛИНИ (за матеріалами Горохівського району Волинської області)

На основі власних польових етнографічних записів та залучених для порівняння джерел розглядається різдвяно-водохресна обрядовість мешканців Горохівського району Волинської області під оглядом її сільськогосподарської спрямованості.

Ключові слова: Волинь, Горохівський район, Різдво, Новий рік, Водохреще, дідух, кутя, посівання.

© М. САВКА, 2012

У традиційно-побутовій культурі українців, зокрема і волинян, календарні звичаї та обряди завжди посідали вагоме місце, адже були пов'язані з повсякденним життям українця-хлібороба. Це стосується і зимової календарно-побутової обрядовості, яка досліджена ще недостатньо.

Розглянемо конкретні звичаї та обряди, за допомогою яких автохтони Волинського краю намагалися забезпечити врожайність зернових та плодкових культур упродовж поточного року, а також добрий приплід свійських тварин. Оскільки найповніше такі народні звичаї, вірування та передбачення збереглися у структурі різдвяно-водохресного циклу зимових свят, то докладно торкнемося саме них.

Джерельну основу дослідження становлять польові етнографічні матеріали, записані автором у липні 2010 р. на теренах західної Волині, а саме в Горохівському районі Волинської області [2].

Важливим атрибутом зимових свят українців, зокрема і волинян, був сніп збіжжя, якого у досліджуваній місцевості називали «дідухом», «дідуганом», «снопиком» [2, арк. 32, 41, 83, 93, 115, 168]. Саме його на Першу Коляду, тобто напередодні Різдва, господар вносив до хати та ставив на покуть. Зазвичай колядкового снопа жителі Горохівського району робили із пшениці, жита та вівса, подекуди додаючи ще й ячмінь: «Ше був такий спеціально сніп — дідух такий — колоски вбрані квітками. Перед Різдвам ше калини червоної в той сніп [додавали]. Ставили на покутя того снопа. Тепер, то вже не ставлять [...]. Всякого збіжжя брали, яке було. В більшості — жито, пшеница, ячмінь» [2, арк. 47].

Вносячи снопа до хати, повсюдно в Україні виконували ряд обрядодій. Так, на Бойківщині газда вносив снопа до хати промовляючи: «Дай, Боже, щастя, здоров'я з Святим вечіром! Жеби Господь допоміг в радості, в веселості тоти свята упровадити, а на другий рік ши красьніших діждати!» [7, с. 23—24]. Подібно чинили й на етнографічній Волині. На теренах Кременецького району Тернопільської області господар у цьому випадку промовляв: «Добрий вечір! Іде до хати сніп, щоб всі були здорові на всьой вік» [5, с. 221]. Натомість у селах Гощанського району Рівненської області, де «снопка» вносив до хати господар або маленькі діти, промовляли: «Добрий вечор! Приїхала «коляда» з курчатками, з гусенятками, з поросятками, з телятками приїхала!» [1, арк. 45]. Важливо, що так про-

мовляючи, у згаданій місцевості також відтворювали голоси домашньої птиці та свійських тварин: «Як йти в хату, то треба квокати, квоктати, мукти, бекти, присидать на присядки, щоб були квочки, щоб корови отелилися, щоб поросятка родилися» [1, арк. 103]. Стосовно ж досліджуваного нами Горохівського району Волинської області, то ніхто з опитаних респондентів вже не зміг згадати дій чи примовлянь під час внесення різдвяного снопа до хати. Однак мало не кожен із них наголошував, що дідуся та батьки щось в таких випадках приказували, але вони вже не пам'ятають цього.

Разом із «дідухом» приносили до хати також сіно та солом'яні «кулі» (околоті), які називали «дідом». Сіном встеляли покуть та стіл під скатертиною, «бо Спаситель родився на сіні», «бо Мати Божа в яслах породила Ісусика на сіні» [2, арк. 20, 168]. «Діда» ж розстеляли по долівці. Зазвичай по ньому качалися діти та спали у різдвяну ніч [2, арк. 7, 128]. З соломи, що знаходилась на долівці, повсюдно на Волині крутили перевесла, якими обв'язували дерева, щоб краще родили. Другого або третього дня Різдва, на Новий рік або після Водохреща (на Івана) околоті виносили з хати та палили в городі: «Постелять на свято та й діти качаються по тій соломі [...]. То на другий день «палили діда». Казали, зараня до схода сонця позамітати, повимітати і «діда» того палити» [2, арк. 128]; «Нанесуть соломи, настелять кулів. А на другий день Різдва винесуть, запалять — дивляться: куди дим іде — то туди заможж піде» [2, арк. 95]; «Солому колись стелили, я ше маленька була. Підлоги ж не було. Ми по тій соломі куверкаємось. А на третій день замітали, виносили і палили [...]. Казали, що тре «спалити діда» [2, арк. 122]. Інколи на теренах Волині таким способом спалювали й просте сміття [2, арк. 143, 163; 9, s. 99]. При тому, згідно з уявленнями волинян, попіл від спалених «кулів» та сміття набував магичної сили. Так, відповідно до матеріалів Б. Сокальського, попіл від спалених кулів розсипали по полі в тих місцях, де росли бур'яни, вірячи, що після цього вони зникнуть [10, s. 178]. Жителі колишнього Кременецького повіту пояснювали, що сміття, яке протягом трьох святкових днів було в хаті, виносили та палили біля воріт, щоб убезпечити дім від злого [9, s. 99].

«Снопика» й сіно виносили з хати по святах, після того, як священник окропив господу. Сіно давали з'їсти худобі, щоб була здорова, або робили з нього гніздо для квочки, щоб багато курчат висиджувала: «Стелити під квочи, бо кажуть, буде добре квочка сидіти і курчатка висиджувати» [2, арк. 116]; «З тим сіном, то найбільше десь так кладуть, щоб воно полежало. Як першу квочку садять, то на тому сіні класити. Зробити гніздо і зверху положити» [2, арк. 121]. «Дідуха» частенько давали з'їсти худобі або витереблювали з нього зерно, а потім додавали до посівного: «Як починалася сівба, то домішували до зерна посівного» [2, арк. 143]; «Він [дідух. — М. С.] стоїть цілі м'ясниці [...]. Є навіть так, що молотять те зерно, а потім вміщують як сіють на другий рік зерно в полі» [2, арк. 170].

Поширеним на досліджуваних нами теренах був також звичай обв'язувати соломою фруктові дерева та лякати їх, щоб рясніше родили. Цей обряд мешканці Горохівського району виконували на Багатий вечір перед Новим роком, або ж на Другу Коляду перед Водохрещем: «Дерево обв'язували, казали, на Багатий вечір. Обв'язували дерева перевеслами, лякали, [що будуть] рубати. Каже: «Як не будеш родити, то я тебе буду рубати!» [2, арк. 128]; «Перевесла такі робили і обв'язували [...]. На Багатий вечір. Шоб расніше родило. Постукували. Так, чи ножа, чи сокиру — постукували. Так лякали» [2, арк. 10]; «Ше й босими ногами по снігові [ходили]. Нароблять перевесел і босими ногами кажну яблуню чи грушу підв'язували. То я підв'язала і обшкробала [стовбур]. Казала: «Якщо не вродиш, то зрубай. Якщо не вродиш, то зрубай!» [2, арк. 170]; «Я була мала, мій тато беруть мене, свячену воду. Я ношу воду свячену, а вони з кропилцем з колосся [...]. І тато йдуть святять і ше тако постукують: «А будеш родити, а будеш родити?» Наб'ють. Та ше й перевеселко зав'яжуть» [2, арк. 34].

Магічного значення під час різдвяно-водохресних свят набувало також зерно. Ми уже згадували, що зерно із «снопика» мешканці Волині віддавали худобі, щоб була здорова, а також додавали до посівного, маючи на меті таким способом покращити майбутній урожай зернових. Крім того, магичним значенням наділяли пшеницю, якою маленькі хлопчики вранці на старий Новий рік посівали будинки своїх односельчан, вітаючи їх словами:

Сію, вію, посіваю,
 З Новим роком вас вітаю!
 Роди, Боже, жито, пшеницю,
 Всяку пшеницю!
 Коноплі до стелі,
 А лен по коліна,
 Щоб вас голова всіх не боліла!» [2, арк. 43].

Після того, як зерно пролежало день у хаті, його виносили. «Посівальну» пшеничку годилося віддати курям або худобі, а також додати навесні до посівного зерна: «Кажуть, що до обіду того зерна не мона вимітати, а після обіда вимітали те зерно. То одні кажуть, що курам, а одні кажуть, що зберігати — навесні сіють. Кажуть, яюсь, що є таке повір'я, що як навесні починається посівна, то, як є посівне зерно [...], то вперед посіяти те посівальне зерно» [2, арк. 50—51]; «Я її на Новий рік не зачіпала. Висипала курам. І була на городі посіяна пшениця, я по ті пшениці ще сійнула — так годиться» [2, арк. 163]; «Курам висипали [...]. Казали, що будуть файно нестися» [2, арк. 10]. Цікаво, що у деяких місцевостях західної частини Волині хлопчиків-посівальників садовили в хаті. Наприклад, у селах Кременецького району Тернопільської області посівальників садовили в хаті, щоб «все добро сідало», «щоб квочки були» [5, с. 234; 9, с. 100]. Згідно із записами П. Чубинського, хлопчиків, які посівали, просили: «Садь же у нас да посидь, щоб усе добре у нас садилось: кури, гуси, качки, рої и старости» [8, с. 1]. Дехто із мешканців Горохівського району Волинської області зазначив: «Як от сеяти ходять, як він [хлопець] прийде, то тре садовити його на порозі — то буде дуже добре вестися, буде квочка і курчата» [2, арк. 78]; «Обично стараються хлопчика впустити. Він мене посіяв і я його відразу посадила. Посадила його, щоб він сів, бо, кажуть, що квочки будуть сидати [...]. І якщо є дівчатка, то щоб сватуни були, тре посадити хлопчика, щоб дівчатка заміж ішли. В нас колись була сусідка, вона вічно чекала хлопця. Вона його вгостить і посадить чогось на покутя» [2, арк. 134]; «А ще є так, що [...] прийде перший посівальник-хлопець, то ведуть там, де кури. Він сідає на порозі» [2, арк. 150].

Особливе місце серед святвечірніх страв належало пшеничній каші — куті, яку на теренах Горохівського району протягом зимових свят подавали на

стіл двічі: на Першу (6 січня) та Другу Коляду (18 січня). Зерна пшениці намочували у воді, очищали (товкли у ступі, відбивали прачем у полотняному мішку або вдаряли мішком із зерном кілька разів об твердий предмет), просівали, а відтак промивали водою і намочували на ніч: «Перемивається вона, обтовкується. Колись були ступи і товчачі, і ногами товкли — та верхня шолоха обсипалася. На решето [насипали] — просівали, просушували. Мили тоді. Як вже варити її, треба було дуже зараня встати» [2, арк. 142]. Часто респонденти згадували також про те, що давніше в досліджуваній місцевості, зрештою, як і на інших теренах України, побутував звичай варити кутю у новому горщику: «То ще йшли, то я знаю, мама йшли на базар і мусово було купити того горщика. І вже його там попарать, виварать, і тоді вже в ньому кутю варили» [2, арк. 115], бо «казали, що як варилася вона вже в жирному — не вмиється так [щоб був зовсім чистий], — то вже не пісна», «щоб нічим не чути було, не пахло» [2, арк. 142, 14]. Страву готували так, щоб уся вода википіла, а кутя була твердою і набубнявілою. Під час того, як кутя варилася, не годилося додавати до неї ні солі, ні цукру, ні будь чого іншого [3, с. 105]. Лише перед безпосереднім вживанням страву перемішували та додавали до неї мед, цукор, тертий мак, а нині також горіхи, ізюм тощо.

Власне із кутею жителі Волині пов'язували чи не найбільше способів забезпечення доброї врожайності на наступний рік. Так, мешканці досліджуваного нами району вірили, що водою, яка залишилася після полоскання куті, треба підливати фруктові дерева, щоб краще родили: «Кутю завше як варим, замочуємо звечора. Ту воду, що сїдиди звечора, то, кажуть, треба вилити під таке дерево, що не родить. То, кажуть, що буде стільки плодів, скільки кутів в каструльці» [2, арк. 47]; «От на Першу Коляду, як кутю зварять і сїдиджували ту юшку, як миють, то ту юшку зїдиджували в якусь посудину, а на Богатий вечір підливали — то, казали, [шо] будуть дуже родити дерева» [2, арк. 117]. (Подекуди фруктові дерева також підливали помиями із святкового стола: «І вот вже на Писану Коляду, як понаїдаються, вже повечерають, то ложки помияють і виносять під кожну яблуню, грушу, горіха підливають. То, кажуть, [шо] буде дуже расно рости» [2, арк. 111]).

Після того, як кутя була готова, господиня переносила її на покуть на сіно. Давніше в багатьох місцевостях України, зокрема й на Волині, побутував звичай переносити кутю на покуть у рукавицях. Так, жителі Гошанського району Рівненської області наголошували: «Несе кутю хазяїн в рукавицях, щоб не самими руками» [1, арк. 103]. Подібно поводили себе у минулому і на теренах Полісся. Тут, зокрема, від цього дійства начебто залежав урожай наступного року: «От уже батько нѳос в рукавицях, щоб не голиє руки, і так приказував: «Щоб так вороб'ї не бачили ніякої пашні, як я не бачу те, що я кутю несу на покуть!» [6, с. 204].

Під час перенесення куті на покуть жінка, а також маленькі діти, квоктали та присідали, щоб кури велися і квочки курчат висиджували: «Як нести кутю, [то] треба квоктати, щоб квочки були. А хтось, як є діти, ціпали — щоб курчата були. Поставити її і сісти — щоб квочки сідали» [2, арк. 121]; «Я, як кутю вару, сіна кладу. Кутю беру і йду на покутя, і квоччу, і [говору]: «Іде кутя на покутя, кво-кво-кво!», — і маю квочки» [2, арк. 32]; «Ставили кутю на покутя і ще приказували: «Кутю, кутю на покуть!» Щоб були квочки і родилися курчата» [2, арк. 142]. Інколи квоктали та відтворювали голоси домашніх тварин під час переміщення куті або безпосередньо під час вечері: «Вже на столі сіно клали, застеляли. Як мішали кутю, то казали: кво-кво-кво» [2, арк. 77]; «А ще під час вечері, як є діти малі, то лізуть під стіл і коткудакають, гавкають — ну, що хочеться, щоб велось [...], корови — то мукають» [2, арк. 51].

Забезпечити врожай на наступний рік намагалися також дотримуючись звичаю підкидання куті до стелі, який жителі Горохівського району виконували на Першу чи Другу Коляду: «Батько брав кутю, молився. Брав першу ложку куті і кидав на стелю. І там, як причіпиться зернятко (чи десять, чи більше), то буде великий урожай, а як впаде назад, то буде недород» [2, арк. 143]; «І колись-колись кутю зваримо, пожуємо і кидаємо догори, до стелі. І скільки крупок там приліпиться, то стільки в жнива півкопів нажнеш. А якщо не приліпиться, то жодної не нажнеш, бо ти вже ледаща» [2, арк. 110]; «До стелі [кидали]. То кілько вчепиться, то він тільки зароби[ть]. Як от вже за колгоспу, то тільки метрів зароби, а як ще раніше, то тільки кіп вро-

ди» [2, арк. 7]. Цікаво, що подекуди на теренах Волині поряд із таким поясненням побутують й інші: «То господар, як має пасіку, то кидав кутю до стелі, щоб приліпалось, щоб пчоли роїлись» [5, с. 224—225]; «Скільки зернин пшениці залишилося на стелі, стільки буде зерна в колоску в наступному році або скільки буде овечок» [9, с. 97]; «Ну ше, правда, кутю підкидали. Хто підкидав, то так з банічка під стелю: як прилипне до стелі, то, кажуть, рік буде водиться» [1, арк. 41].

Притаманним звичаєм для етнографічної Волині в минулому було також ритуальне запрошення на вечерю морозу, що залежно від локальної традиції, приурочувалось до днів напередодні Різдва, Нового року чи Водохреща. Згадували про подібний звичай і мешканці сіл Богунівка, Гумнище та Липа досліджуваного нами Горохівського району. Наведемо красномовні свідчення наших респондентів: «Мороза кликали, щоб не замерзав [...]. З кутью [...]. Кидали надворі. От діти йдуть: «Не заморозь нам ні курчатка, ні каченятка, ні гусятка!», — і киньте вверх» [2, арк. 96]; «Як посідають вечеряти, колись мій батько візьме лобка, вріже з хліба, положе сюди куті і каже: «Морозе, Морозе, ходи до нас вечерати. Як не прийдеш сьогодні — то не приходь ніколи!», — і поставе на окні чи там де. Тоді сідаєм вечеряти» [2, арк. 100]. Інколи «Мороза» заміняла «Зима». Так, жителька с. Липа розповідала: «Є Писана Коляда — то вже перед Горданею [...]. А тоді, вже як вечераєм, то кличимо Зимую їсти: «Зимонько, ходи до нас вечеряти! Не заморозь телятка, ни поросятка, ни курчатка» [2, арк. 110].

Зауважимо також і те, що подекуди наші респонденти наголошували на необхідності «ставити вечерю до зорі», адже «чим раніше сядеш вечеряти, [тим] раніше на полі «козу» вижнеш» [2, арк. 93]. І такі вірування не єдині. Схожого звичаю ще й досі дотримуються волиняни Кременеччини: «Старалися раніше впоратися, бо кажуть: хто раніше повечеряє, раніше впорається в полі» [5, с. 223].

Важливо також відзначити віру жителів Волині в магію першого відвідувача, який нібито приносить у хату щастя й достаток. Так, на Різдво бажаним гостем у хаті вважався чоловік: «То на всі свята кажуть, щоб чоловік прийшов першим. То буде добре в хаті вестися, всі здорові будуть» [2, арк. 78]; «Як

свято яке урочисте, на Різдво прийде мужчина до хати — то добре» [2, арк. 22]. Подібного звичаю обов'язково дотримувались на Новий рік: «То вже на Новий рік, як посівати: якщо хлопчик прийде — то, вроді, худоба буде вестися і будуть люди здорові, а як дівчинка — то вже тяжче» [2, арк. 153]; «Кажуть, що як перший хлопець прийде — буде цілий рік вестися [...]. Жінки не ходять. Недобре. Як мужчина прийде, молоді хлопчентята, бо в нас хлопчики бігають посівати. Як прийде жінка сама на Новий рік, то знай, що цілий рік везти не буде» [2, арк. 30]. Вірили також, що як на Новий рік першим заїде до хати хлопчик, то корова приведе бичка, а якщо дівчинка — то теличку: «Ну, то бач, як посівалники ходять, желательно, щоб хлопчик прийшов. Кажуть, що рік здоровий буде. І таке кажуть: бичок вродиться» [2, арк. 35]; «На Новий рік лутше, щоб зайшов мужчина, як жінка. Бо, кажуть, бичок вродиться [...]. Цілий рік буде щасливіший» [2, арк. 111].

У період різдвяно-водохресних свят за допомогою певних знаків визначали також врожай (та погоду) на наступний рік. Такими провісниками могли бути чисте зоряне небо, інії на деревах, температура повітря тощо. Так, мешканці Горохівського району пригадували: «Повечераєм і виходим дивитися на двір. То на тамту [Другу] Кутю дивляться: якщо небо яснеє і зорів багато — то дуже рік буде плідний, а як темно і зорів нема, то, значить, рік буде неплодний, і буде бідний» [2, арк. 168—169]. Подібні передбачення побутували давніше у Староконстантинівському та Кременецькому повітах: «Якщо на Велію ніч зоряна — це до хорошого приплоду тварин»; «Якщо хуртовина на Різдво — це до хорошого роїння бджіл» [4, с. 3]; «Як перед Різдвом морози великі, то перед Петром буде жара велика. Як снігу багато є в тій порі, то літом дощі будуть» [5, с. 226—227]. Своєрідні способи передбачення погоди зафіксовані у Гошанському районі Рівненської області: «Як багато зірок на небі, то буде врожай по всьому: і по пташці, і по людям. Як буде ясне зоране небо» [1, арк. 89]; «Казали, якщо перед Колядами зорі — то на врожай, на Новий рік — то на людей, а якщо на Водохреща — то на худобу» [1, арк. 56]; «Колись мама каже: «Вийдеш на Коляди на Велію: чи є зори на небі — то буде врожай на хліб, а як на Цедруху

виходять: як є зорі — то будуть каченята, курчата вестися, а як на Водохреще на Велію — то тоді на худобу» [1, арк. 99].

Отож доміантною темою, яка проходить крізь усю зимову обрядовість, а насамперед її різдвяно-водохресний цикл, є, власне, сільськогосподарські мотиви. І ця обставина зумовлена історично, адже протягом багатьох віків провідними галузями господарства в українців були землеробство та тваринництво, які й забезпечували їх усіма необхідними засобами для існування. Саме тому і колись, і нині намагаються зробити все можливе, щоб наступний рік був врожайним та добрим на приплід свійських тварин.

1. Архів Львівського національного університету імені Івана Франка (далі — архів ЛНУ ім. Івана Франка). — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 296-Е. — 129 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми «Зимова обрядовість», зафіксовані студенткою другого курсу Савкою Марією Анатоліївною 3—20 липня 2009 р. у Гошанському районі Рівненської області).
2. Архів ЛНУ ім. Івана Франка. — Ф. 119. — Оп. 17. — Спр. 343-Е. — 170 арк. (Польові етнографічні матеріали до теми «Зимова обрядовість», зафіксовані студенткою третього курсу Савкою Марією Анатоліївною 5—20 липня 2010 р. у Горохівському районі Волинської області).
3. Артюх Л. Народне харчування, їжа, кухонне начиння / Лідія Артюх // Українці: Історико-етнографічна монографія: у 2 кн. — Опішне: Українське народознавство, 1999. — Кн. 2. — С. 121—139.
4. Беньковский Ив. Повьрья, обычаи, обряды, суевьрья и примьты прыуроченные къ «риздвянимь святамь» / Ив. Беньковский // Киевская старина. — 1896. — Т. LII. — Кн. 1 (январь). — От. II. — С. 1—9.
5. Галайчук В. Різдвяно-водохресні свята в околицях Кременця / Володимир Галайчук // Вісник Львівського університету: Серія історична. — Львів, 2009. — Вип. 44. — С. 215—240.
6. Кутельмах К. Аграрні мотиви в календарній обрядовості поліщуків / Корнелій Кутельмах // Полісся України: матеріали історико-етнографічного дослідження. — Львів: Інститут народознавства НАН України, 1999. — Вип. 2. Овручина. 1995. — С. 191—210.
7. Турянська М. Бойківські звичаї з Різдвяних свят, Нового Року та Йордану / Марія Турянська // Літопис Бойківщини. — Самбір, 1934. — Ч. III. — С. 23—28.
8. Чубинский П.П. Труды этнографическо-статистической экспедиции въ Западно-Русский край, снаряженной Императорскимъ Русскимъ географи-

ческимъ обществомъ. Юго-западный отдел. Материалы и исследования. / П.П. Чубинский. — Санкт-Петербург, 1872. — Т. III. Народный дневникъ. — 490 с.

9. *Dymnycz N.* Obrzędy i wierzenia ludowe w czasie świąt Bożego Narodzenia / Nazar Dymnycz // Rocznik Wołyński. — Równe, 1930. — Т. 1. — S. 94—106.
10. *Sokalski B.* Powiat Sokalski pod względem geograficznym, etnograficznym, historycznym i ekonomicznym / Bronisław Sokalski. — Lwów, 1899. — 496 s.

Mariya Savka

ON AGRICULTURAL MOTIFS OF WINTER RITUALISM IN VOLHYNIA REGION
(after data from Horokhiv region of Volhynia land)

On the basis of own field ethnographic records and different sources drawn for comparative study, Christmas and Epiphany rituals by the inhabitants of Gorokhiv region in Volhynia land

have been observed with especial attention to the tracing of agricultural background of ritualism.

Keywords: Volhynia, Gorokhiv area, Christmas, New Year, Epiphany, didukh, kutya, posivannya.

Марія Савка

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ МОТИВЫ
В ЗИМНЕЙ ОБРЯДНОСТИ
УКРАИНЦЕВ ВОЛЫНИ

(по материалам Гороховского района Волынской области)

На основе собственных этнографических полевых записей и привлеченных для сравнения источников рассмотрена рождественско-крещенская обрядность жителей Гороховского района Волынской области с точки зрения ее сельскохозяйственной направленности.

Ключевые слова: Волынь, Гороховский район, Рождество, Новый год, Крещение, ди́дух, ку́тя, посы́пание.